

УДК 658.152

Іщенко І. С.

Вищий навчальний заклад Укоопспілки
«Полтавський університет економіки і торгівлі»

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ В УКРАЇНІ

Систематизовано чинники, що впливають на ефективність інноваційної діяльності. У рамках зовнішніх чинників виділено вплив державних, галузевих, регіональних, які формують інвестиційну привабливість підприємства та визначають ризики інвестиційних проектів. Проаналізовано інвестиційну діяльність торговельних підприємств в Україні на основі дослідження міжнародних рейтингів України та галузевих особливостей інвестиційної діяльності. Досліджено структуру капітальних інвестицій, виявлено їхні особливості у динаміці. Встановлено, що, незважаючи на наявні позитивні зрушення щодо збільшення обсягів інвестицій для вітчизняних торговельних підприємств як від закордонних інвесторів, так і за рахунок власних коштів, підприємства України продовжують залишатися в зоні ризикованого інвестування.

Ключові слова: інвестиції, інвестиційна діяльність, інвестиційна привабливість, торговельні підприємства.

Постановка проблеми. Розвиток торговельного підприємства, ефективність його діяльності, у тому числі й щодо впровадження новітніх технологій, оновлення застарілого і зношеного обладнання, залежать від його інвестиційної діяльності, що формується за рахунок інвестиційної привабливості підприємства для потенційних інвесторів та інвестиційного клімату, що склався в країні. Ураховуючи високий рівень ризиковості інвестиційних проектів на підприємствах, важливим є врахування усіх чинників, що позитивно або негативно впливають на інвестиційну діяльність підприємства, а тому комплексного дослідження потребують зовнішні чинники впливу на рівні держави, галузі, регіону.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання інвестиційної діяльності підприємств розглядаються в роботах багатьох провідних учених-економістів, серед яких – О. Амоша, І. Бланк, В. Бочаров, Т. Лепейко, О. Петухова, В. Федоренко, В. Хобта, І. Щербатенко та ін.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Проте, ураховуючи зміни, що відбуваються в політичній та економічній системах України, потребують детального розгляду чинники, що впливають на інвестиційну привабливість торговельних підприємств. Окрім того, недостатньо розкритими залишаються питання виявлення особливостей інвестиційної діяльності підприємств у сфері торгівлі.

Мета статті. Головною метою цієї роботи є дослідження сучасного стану інвестиційної діяльності торговельних підприємств та виявлення її особливостей.

Виклад основного матеріалу. Інвестиційна діяльність торговельних підприємств формується під впливом як внутрішніх чинників, що описують інвестиційний потенціал суб'єкта господарювання, так і зовнішніх чинників, що впливають на інвестиційну привабливість підприємства та створюють інвестиційний клімат країни. Якщо внутрішні чинники знаходяться під безпосереднім впливом керівників підприємства та залежать від ефективності поточної діяльності підприємства, його стратегії розвитку, то зовнішні чинники можуть бути лише віднесені до ризиків інвестиційних проектів підприємства та враховані під час планування інвестиційної діяльності.

До зовнішніх чинників, що дають змогу оцінити інвестиційну привабливість підприємства на макроекономічному рівні, зазвичай відносять такі [4, с. 452]:

- внутрішню політичну стабільність;
- характер та темпи здійснення ринкових реформ;
- стабільність економічного законодавства;
- гарантії недоторканості приватної власності та закордонних вкладень;
- сприятливі зовнішньоекономічні умови.

О. Горбачова, І. Щербатенко крім загальнодержавних чинників (інфляція, податкова, амортизаційна, валютна, митна політика, банківські процентні ставки), окремо виділяють регіональні, зокрема: галузеву структуру регіону, ступінь розвиненості інвестиційної інфраструктури, демографічну структуру регіону, ступінь його економічної розвиненості [16, с. 166–167].

О.М. Петухова важливу роль в оцінюванні інвестиційної привабливості підприємства вбачає у вивченні інвестиційної привабливості галузі за показниками рівня прибутковості галузі, її значущості, перспективності розвитку, державної підтримки галузі та галузевих інвестиційних ризиків [11, с. 206–207].

Аналіз наукових праць [7; 10; 12–16], що присвячені вивченню інвестиційної привабливості підприємств, регіону, галузі країни, дав змогу систематизувати чинники, що впливають на рівень інвестиційної привабливості торговельних підприємств України, згрупувавши їх у категорії: економічні, соціальні, політико-правові, природно-екологічні чинники (табл. 1).

Усі ці зовнішні по відношенню до підприємства макроекономічні чинники інвестиційної привабливості, що описують політичне, фінансово-економічне, соціальне, правове становище в країні, тією чи іншою мірою враховуються рейтинговими агентствами, міжнародними організаціями, інформаційними агентствами тощо, зокрема в таких рейтингах, як рейтинг конкурентоспроможності країн світу за версією IMD (WCY), індекс легкості ведення бізнесу, рейтинг інвестиційної привабливості країн світу International Business Compass, індекс інвестиційної привабливості ЄБА (табл. 2).

Проведений аналіз міжнародних індексів інвестиційної привабливості країн свідчить про незначне поліпшення інвестиційного клімату в країні. Зокрема, у рейтингу конкурентоспроможності, що оцінює країни світу за 20 параметрами в категоріях «ефективність економіки», «ефективність уряду», «ефективність бізнесу» та «інфраструктура», Україна у 2018 р. піднялась на чотири пункти порівняно з 2017 р. Найкращі результати, згідно з доповіддю представництва Світового банку

Таблиця 1

Чинники, що впливають на рівень інвестиційної привабливості торговельних підприємств

Рівень	Економічні	Соціальні	Політико-правові	Природно-екологічні
Держава	стратегічні орієнтири держави; темпи інфляції; бюджет держави; місткість та платоспроможність внутрішнього ринку; стан фінансово-кредитної системи; ступінь розвиненості податкової системи та наявність податкових пільг	рівень життя населення; демографічна ситуація; рівень купівельної спроможності населення; науковий потенціал	політична ситуація в країні; розвиток законодавчої бази; ступінь захисту прав власності інвесторів, рівень корупції; рівень бюрократії; реєстраційні вимоги до інвесторів, стан ліцензування, сертифікації, стандартизації, контролю з боку державних органів	географічне розташування; стан екології; запаси природних ресурсів
Галузь	розмір ринку; економічний потенціал галузі; бар'єри виходу підприємства з галузі; рівень інновацій у галузі; характер конкуренції і кількість підприємств у галузі; канали розподілу і специфіка системи збуту; рівень інвестиційного ризику галузі; ефективність капітальних вкладень у галузь	соціальна значущість галузі; вимоги до рівня кваліфікації і досвіду персоналу галузі та можливості їх досягнення	законодавча база щодо розвитку галузі; ступінь державної підтримки галузі	екологічні обмеження; ресурсоемність галузі; експорто/імпорто-залежність галузі
Регіон	ступінь економічної розвиненості регіону; конкуренція в регіоні; рівень розвитку інвестиційного ринку та інвестиційної інфраструктури; валовий регіональний продукт; експорт та імпорт регіонів; рівень інвестиційного ризику регіону	Інфраструктура; кваліфікована робоча сила; демографічна ситуація у регіоні; соціально-культурне середовище регіону	інституційно-правове забезпечення регіонального розвитку; стратегічні пріоритети розвитку регіонів; стимулювання міжрегіональної кооперації та залучення інвесторів; діяльність органів місцевої влади у сфері приватного підприємництва	географічне розташування регіону; природні ресурси регіону; екологічний стан

Таблиця 2

Позиція України у міжнародних рейтингах оцінювання конкурентоспроможності та інвестиційної привабливості

Роки	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Рейтинг конкурентоспроможності країн світу за версією IMD (WCY)	59	60	60	61	61	60	54
Індекс легкості ведення бізнесу	152	137	112	96	83	80	76
Рейтинг інвестиційної привабливості країн світу International Business Compass	115	99	109	89	130	134	131
Індекс інвестиційної привабливості ЄБА	2,12	1,81	2,5	2,57	2,85	3,03	3,07

Джерело: складено на основі [2; 3; 8; 9]

в Україні щодо легкості ведення бізнесу (Doing Business–2018), Україна отримала у рейтингу «захист міноритарних інвесторів» та «сплата податків», однак впала на 41 пункт у рейтингу «Започаткування бізнесу» [1]. Згідно з дослідженнями Європейської бізнес-асоціації, про позитивні зрушення свідчать перехід значення індексу інвестиційної привабливості з негативної площини (<3) до нейтральної, зменшення кількості незадоволених інвестиційним кліматом у країні (з 58% у 2017 р. до 38% у 2018 р.), прийняття законів України «Про валюту», «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю», «Про антикорупційний суд».

Незважаючи на позитивну динаміку, коливання у показниках міжнародних рейтингів протягом 2010–2019 рр. указує на нестійкість економіки України, що призводить до зменшення обсягів інвестицій з інших країн. Так, аналіз прямих іноземних інвестицій (акціонерного капіталу) вказує, що в 2014–2016 рр. у зв'язку з нестабільною політичною ситуацією відбувалося зниження

інвестиційної активності іноземних інвесторів, однак у 2017–2018 рр. відбувалося збільшення іноземних вкладень (рис. 1). При цьому найбільш

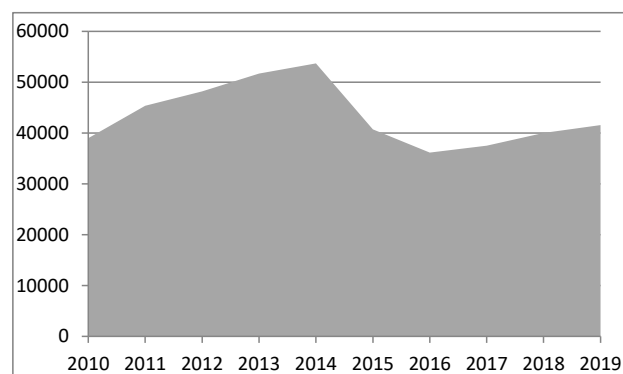

Рис. 1. Прямі іноземні інвестиції (акціонерний капітал) із країн світу в економіку України станом на 1 січня
Джерело: побудовано на основі [5]

шими інвесторами у 2018 р. стали Кіпр – 8,80 млрд доларів, Нідерланди – 7,06 млрд. доларів, Велика Британія – 1,95 млрд. доларів та Німеччина – 1,67 млрд. доларів [5].

Попри незначні позитивні зрушення, Україна продовжує залишатися в зоні ризикованого інвестування, що негативно впливає на залучення інвестицій та розвиток торгівлі. До основних проблем, що знижують інвестиційну привабливість країни, а отже, формують інвестиційні ризики для торговельних підприємств, відносять [13, с. 36]:

- недосконалість інвестиційного законодавства;
- корупційність влади;
- нестабільність політичної ситуації;
- рівень інфляції тощо.

Проаналізуємо стан інвестицій на рівні галузі для торговельних підприємств. Слід відзначити, що, згідно з даними Державного комітету статистики стосовно галузевих пріоритетів, сфера оптової та роздрібною торгівлі за рахунок невисоких комерційних ризиків та швидкої окупності витрат протягом 2010–2018 рр. продовжує залишатися однією з привабливих галузей для інвестування. У 2018 р. галузь зайняла четверте місце (9,0%) серед інших видів економічної діяльності за обсягом капітальних інвестицій після промисловості (34,5% від загального обсягу капітальних інвестицій у 2018 р.), сільського господарства (11,4%) та будівництва (9,6%) (рис. 2) [5].

Дослідження структури капітальних інвестицій у галузі торгівлі вказує на такі особливості їхньої інвестиційної діяльності. По-перше, голо-

вним джерелом фінансування капітальних інвестицій залишаються власні кошти торговельних підприємств та організацій, за рахунок яких у 2018 р. освоєно 95% загального обсягу, що на 23,8% більше, ніж у середньому серед підприємств України (табл. 3).

Таким чином, торговельні підприємства майже не користуються банківськими кредитами та іноземними інвестиціями, надаючи переваги власним коштам, що свідчить про несприятливі умови кредитування в Україні та про небажання інвесторів розвивати торговельну галузь. Ще однією специфікою інвестиційної діяльності в торгівлі є те, що органи загальнодержавного і місцевого управління практично не інвестують у розвиток торговельних підприємств.

Водночас порівняно з іншими галузями, відповідно до даних Державної служби статистики України, у 2018 р. у галузевому розрізі саме роздрібна торгівля показала найбільше зростання капітальних інвестицій (більше ніж удвічі) (табл. 4).

Проаналізуємо структуру капітальних інвестицій у сфері торгівлі. У період 2010–2018 р. торговельні підприємства переважно вкладали кошти в матеріальні активи (рис. 3). При цьому в структурі інвестицій переважали інвестиції у машини та обладнання (65,8%), капітальні інвестиції у будівництво та перебудову будівель (21,1%), і незначну частку (1,4% та 3,2%) займали інвестиції у землю та капітальні інвестиції в існуючі будівлі та споруди. Порівняно з 2010 р. перерозподіл інвестицій у матеріальні активи зазнав

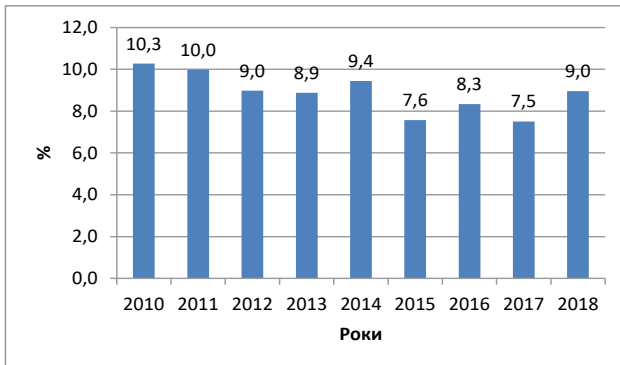

Рис. 2. Частка капітальних інвестицій торговельних підприємств у загальному обсязі капітальних інвестицій за всіма видами економічної діяльності

Джерело: побудовано на основі [5]

Рис. 3. Динаміка змін обсязі капітальних інвестицій у матеріальні та нематеріальні активи торговельних підприємств за 2010–2017 рр.

Джерело: побудовано на основі [5; 6]

Таблиця 3

Структура капітальних інвестицій в Україні у 2018 р. за джерелами фінансування

Джерела фінансування	Структура капітальних інвестицій підприємств в Україні, %	Структура капітальних інвестицій торговельних підприємств, %
за рахунок власних коштів підприємств та організацій	71,3	95,1
за рахунок кредитів банків та інших позик	6,7	0,04
за рахунок коштів іноземних інвесторів	0,3	0,001

Джерело: побудовано на основі [5; 6]

Таблиця 4

Капітальні інвестиції в роздрібній торгівлі, млн грн

Рік	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Капітальні інвестиції, млн грн	5150,3	6485,5	5912,5	5973,9	6509,0	5658,2	9941,0	8742,2	19874,5

Джерело: побудовано на основі [5; 6]

змін: частка інвестицій у машини та обладнання у 2017 р. порівняно з 2010 р. зросла на 14,2%, а частка капітальних інвестицій у будівництво та перебудову будівель знизилася на 17,1% (рис. 3).

Водночас слід відзначити негативну тенденцію щодо інвестиційних можливостей торговельних підприємств стосовно придбання нематеріальних активів. В умовах інформатизації підприємств частка капітальних інвестицій у придбання програмного забезпечення, патентів, ліцензій тощо залишається стабільно низькою.

Висновки і пропозиції. Отже, систематизація наукових підходів до інвестиційної діяльності торговельних підприємств дала змогу виділити чинники зовнішнього середовища (на рівні держави, галузі, регіону) та згрупувати їх за категоріями: економічні, соціальні, політико-правові, природно-екологічні. Це в подальшому дасть змогу систематизувати ризики інвестиційних проєктів для торговельних підприємств, а також розробити рекомендації щодо підвищення ефектив-

ності інвестицій. Проведений аналіз інвестиційної діяльності торговельних підприємств України дав змогу визначити її особливості та тенденції, що вказують на привабливість торгівлі з погляду інвесторів, що вкладають в обладнання, будівництво та перебудову будівель.

Рис. 4. Структура капітальних інвестицій торговельних підприємств у матеріальні активи в 2010 та 2017 рр.

Джерело: побудовано на основі [6]

Список використаних джерел:

1. Doing Business 2018 : A World Bank Group Flagship Report. URL : <https://www.doingbusiness.org/content/dam/doingBusiness/media/Annual-Reports/English/DB2018-Full-Report.pdf> (дата звернення: 02.09.2019).
2. Institute of Management Development, World Competitiveness Center. URL : <https://www.imd.org> (дата звернення: 02.09.2019).
3. International Business Compass. URL : <https://www.bdo-ibc.com> (дата звернення: 02.09.2019).
4. Денисенко М.П. Інвестиційно-інноваційна діяльність: теорія, практика, досвід : монографія. Суми : Університетська книга, 2008. 1049 с.
5. Державна служба статистики України. *Статистична інформація* : вебсайт. URL : <http://www.ukrstat.gov.ua> (дата звернення: 05.09.2019).
6. Діяльність суб'єктів господарювання : статистичний збірник. Київ : Державна служба статистики України, 2017. URL : http://ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/publ9_u.htm (дата звернення: 02.09.2019).
7. Каркіч І.О. Інвестиційна привабливість регіонів України. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Економіка»*. 2017. № 4(32). С. 88–91.
8. Офіційний сайт Європейської бізнес-асоціації. URL : <https://eba.com.ua> (дата звернення: 02.09.2019).
9. Офіційний сайт Проєкту Doing business. URL : <https://www.doingbusiness.org> (дата звернення: 02.09.2019).
10. Петровська С.А. Оцінки інвестиційної привабливості регіону: порівняльний пофакторний аналіз. *Механізм регулювання економіки*. 2012. № 2. С. 90–97.
11. Петухова О.М. Інвестування : навчальний посібник. Київ : Центр учбової літератури, 2014. 336 с.
12. Романко О.П. Розроблення рекомендацій з активізації інноваційно-інвестиційної діяльності регіону. *Вісник ОНУ ім. І.І. Мечникова*. 2019. Т. 24. Вип. 2(75). С. 74–77.
13. Руденко О.А. Особливості державного регулювання інвестиційної діяльності в Україні. *Науковий вісник Полтавського університету економіки і торгівлі*. 2014. № 63. С. 31–37.
14. Скринник Н.В. Фактори впливу на інвестиційний клімат регіону. *Вісник Хмельницького національного університету*. 2010. № 5. Т. 4. С. 237–242.
15. Хобта В.М., Мешков А.В. Современные механизмы активизации инновационной деятельности и управление инвестиционными процессами. *Наукові праці ДонНТУ*. 2009. Вип. 36–1. С. 118–125.
16. Щербатенко І., Горбачова О. Аналіз факторів, що впливають на інвестиційну привабливість підприємств авіатранспортної галузі. *Економічний аналіз*, 2013. Т. 12(4). С. 166–170.

References:

1. Doing Business 2018 : A World Bank Group Flagship Report. Available at: <https://www.doingbusiness.org/content/dam/doingBusiness/media/Annual-Reports/English/DB2018-Full-Report.pdf> (accessed 2 September 2019).
2. Institute of Management Development, World Competitiveness Center. Available at: <https://www.imd.org> (accessed 2 September 2019).
3. International Business Compass. Available at: <https://www.bdo-ibc.com> (accessed 2 September 2019).
4. Denysenko M. P. (2008) Investytsiino-innovatsiina diialnist: teoriia, praktyka, dosvid [Investment-innovation activity: theory, practice, experience] : monograph. Sumy: University Book. (in Ukrainian)
5. State Statistics Committee of Ukraine. Statistical Information. Available at: <http://www.ukrstat.gov.ua> (accessed 05 September 2019).
6. Diialnist subiektiv hospodariuvannia (2017) [Activities of Business Entities: Statistical Yearbook] Available at: http://ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/publ9_u.htm (accessed 2 September 2019).
7. Karkich I. O. (2017) Investytsiina pryvablyvist rehioniv Ukrainy [Investment attractiveness of Ukrainian regions]. *Scientific Notes of Ostroh Academy National University, Series "Economics"*. no. 4(32), pp. 88–91. (in Ukrainian)
8. European Business Association. Available at: <https://eba.com.ua> (accessed 2 September 2019).
9. Doing business. Available at: <https://www.doingbusiness.org> (accessed 2 September 2019).

10. Petrovska S. A. (2012) Otsinky investytsiinoi pryvabyvosti rehionu: porivnialnyi pofaktorny analiz [Estimates of investment attractiveness of the region: comparative factor analysis]. *Mechanism of Economic Regulation*. no. 2, pp. 90-97.
11. Pietukhova O. M. (2014) Investuvannia [Investment]. Kyiv : Tsentri uchbovoi literatury. (in Ukrainian)
12. Romanko O. P. (2019) Rozroblennia rekomendatsii z aktyvizatsii innovatsiino-investytsiinoi diialnosti rehionu [Development of recommendations for activation of innovation and investment activities of the region]. *Scientific journal of Odessa I. I. Mechnikov National University*. vol. 24, no. 2 (75). pp. 74-77. (in Ukrainian)
13. Rudenko O. A. (2014) Osoblyvosti derzhavnoho rehuliuвання investytsiinoi diialnosti v Ukraini [Features of state regulation of investment activity in Ukraine]. *Scientific Bulletin of Poltava University of Economics and Trade*. no 63, pp. 31-37. (in Ukrainian)
14. Skrynnyk N. V. (2010) Faktory vplyvu na investytsiinyi klimat rehionu [Factors influencing the investment climate of the region]. *Bulletin of Khmelnytsky National University*. vol. 4, no. 5, pp. 237-242.
15. Khobta V. M., Mieshkov A. V. (2009) Sovremennii mekhanizmy aktivizatsii innovatsionnoi deiatelnosti v upravlenii investitsionnymi protsesami [Modern mechanisms for enhancing innovation and investment process management] *Scientific works of Donetsk National Technical University*. no. 36-1, pp. 118-125.
16. Shcherbatenko I., Horbachova O. (2013) Analiz faktoriv, shcho vplyvaiut na investytsiynu pryvabyvist pidpriemstv aviatransportnoi haluzi [Analysis of factors affecting the investment attractiveness of air transport companies]. *Economic analysis*. vol. 12 (4), pp. 166-170. (in Ukrainian)

Ищенко И. С.

Высшее учебное заведение Укоопсоюза
«Полтавский университет экономики и торговли»

ОСОБЕННОСТИ РАЗВИТИЯ ИНВЕСТИЦИОННОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ПРЕДПРИЯТИЙ В УКРАИНЕ

Резюме

Систематизированы факторы, влияющие на эффективность инновационной деятельности. В рамках внешних факторов выделено влияние государственных, отраслевых, региональных факторов, которые формируют инвестиционную привлекательность предприятия и определяют риски инвестиционных проектов. Проанализированы основные показатели инвестиционной деятельности торговых предприятий в Украине на основе исследования международных рейтингов Украины и отраслевых особенностей инвестиционной деятельности. Исследована структура капитальных инвестиций, выявлены их особенности в динамике. Установлено, что, несмотря на имеющиеся положительные сдвиги по увеличению объемов инвестиций для отечественных торговых предприятий как от зарубежных инвесторов, так и за счет собственных средств предприятий, предприятия Украины продолжают оставаться в зоне рискованного инвестирования.

Ключевые слова: инвестиции, инвестиционная деятельность, инвестиционная привлекательность, торговые предприятия.

Ishchenko Inna

Higher Educational Institution of Ukoopspilka
“Poltava University of Economics and Trade”

PECULIARITIES OF DEVELOPMENT OF INVESTMENT ACTIVITIES OF ENTERPRISES IN UKRAINE

Summary

The factors influencing the efficiency of innovative activity are systematized. On the basis of the analysis of scientific works of scientists engaged in the study of investments, external factors of influence on the investment activity of trading enterprises are identified. The levels of state, sectoral, and regional factors are established which form the investment attractiveness of the enterprise and determine the risks of investment projects. Each factor is divided into such types: economic, social, political-legal, natural-ecological. The main indicators of investment activity of trading enterprises in Ukraine are analyzed on the basis of the investigation of international ratings of Ukraine and industry features of investment activity of trade enterprises. The analysis shows a slight improvement in the investment climate in the country. However, fluctuations in international indexes in recent years pointed to the instability of the Ukraine economy. According to the State Statistics Service of Ukraine the activity of foreign investors is reduced during the last ten years. Most investors in the Ukraine invest in the processing industry, agricultural sector, construction industry as well as in the wholesale and retail trade sectors. The main reasons are quick repayment of costs and low commercial risks. The structure of capital investments is investigated, their features in dynamics are revealed. Analysis of investment activity for trade enterprises indicates that the main source of financing of capital investments remains the own funds of enterprises and organizations. The analysis of capital investments by their structure shows that investors are attracted to tangible assets. This is also highlighted economic uncertainty or high inflation. At the same time investment in the software, patents, licenses remains at persistently low level. It is established that, despite the positive changes in the volume of investments for domestic trading enterprises, from foreign investors and at the expense of own funds of enterprises, Ukrainian enterprises continue to remain in the zone of investment risk.

Keywords: investments, investment activity, investment attractiveness, trading enterprises.